

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на *Джоузеф Томас Милбърн*

„Светът на Мураками: екзистенциални и спекулативни теми в произведенията на Харуки Мураками“

(Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“)

от доц.д-р *Емил Димитров* (Институт за литература на БАН)

С удоволствие ще призная, че представеният труд е приятна изненада за мен – както със своята проблематика, така и с модуса на своята социално-научна реализация. Имам предвид, от една страна, отварянето на академичната философия в България към света на художествената литература (трудът може да бъде схванат като опит и принос в областта на философията на литературата), а от друга, новите акценти в приоритетите на образователните и академичните институции на България. Наистина, до сравнително неотдавна трудно можехме да си представим докторант от Великобритания да подготви и защити дисертационен труд във Философски факултет на Софийския университет.

Погледнато от формална гледна точка, трудът на Джоузеф Милбърн отговаря напълно на всички изисквания за написване и представяне на дисертационен труд за получаване на научната и образователна степен «доктор по философия»: обем (около 200 станд.стр.), «дисертабелна» тема – философското промисляне на популярното в света творчество на японския писател Харуки Мураками, аргументирано представяне и разгръщане на тезите на автора. Текстът е разделен на увод, три глави и заключение и е оформен според академичните изисквания. Библиографията включва около 100 позиции – книги и статии на английски език, като отделно е представен списък с «вторична литература», т.е. книги на английски език, посветени на личността и творчеството на Мураками. В бележките под линия – общо 483 – не само се цитират използваните писмени източници, но и често се уточняват отделни положения от оригиналния труд. Накратко, дисертантът показва умения за самостоятелна научна работа и за академично представяне на резултатите от нея. Не без значение е и това, че отделни части от дисертационния труд са публикувани в авторитетни философски списания.

Погледнато от съдържателна гледна точка, основно достойнство на предложения труд, според мен, е това, че той е естествено вписан в традициите и проблематиката на европейската континентална философия. Харуки Мураками основателно е смятан за най-«западният» японски писател: той е най-силно повлиян от европейската и американската литература и философия, а, следователно, неговото творчество може да бъде интерпретирано «без остатък» в координатната система на европейската култура.

Авторът споделя една от класическите и най-популярни тези за същността на философията: тя е «мислене в понятия» (Хегел); вярно, дисертантът я е възприел чрез модерната трактовка на Делюз и Гатари. Оттук е обяснимо дефинирането на «философската литература» (част от която е творчеството на Мураками) още в самото

начало на дисертационния труд (стр. 4): към нея принадлежат онези литературни произведения, които «първо, създават, формулират или развиват понятия; второ, позволяват на читателя да създава понятия чрез ангажираността си с текста; трето, позволяват на читателя да развива понятиите си умения чрез тази ангажираност». Още тук могат да бъдат открити два от приносите на автора, а именно – включването на читателя, който чрез своето разбиране «завършва» текста: «читателят е потенциален философ» - убеден е Дж. Милбърн, и акцентът върху «ангажираността с текста»: «художествената проза на Мураками предоставя материал за лична понятийна ангажираност» – твърди авторът.

В своята монография „Философия на литературата. Четири студии“, цитирана в дисертационния труд (вж. например бел. № 23 на с. 13), съвременният американски философ Доналд Филип Верин точно формулира четирите различни измерения и смисли на проблематиката, а именно: философията *като* литература, философия *на* литературата, философията *в* литературата, философия *и* литература (*D.Ph. Verene, The Philosophy of Literature. Four studies. Cascade books, 2018, p. 2-3*). От тази гледна точка бих отбелязал (не без чувство за хумор), че Дж. Милбърн е по-скоро концентриран върху петия смисъл, а именно – опитва се да схване литературата *като* философия, изтъквайки заряда на художествената литература като „ковачница“ на понятия. Тук е и моето основно възражение към подхода на дисертационния труд: художествената литература работи не с понятия, а със символи, тя не може да бъде измервана с „аршина“ на философията; тя *става* философия в степента на споделимостта/универсалността на изработените от нея символи. „Човекът-овца“ у Мураками, анализиран от дисертанта, е тъкмо такъв символ, а не „чисто“ понятие.

Особено продуктивно в дисертационния труд е сближаването на света на Харуки Мураками с екзистенциализма.

Не мога да пропусна дълбоката мисъл на дисертанта за това, че необходимостта от образи в екзистенциализма е породен от това, че екзистенциалистите искат да изразят нещо, което е «*трансцедентно*, т.е. отвъд езика, социалността или може би дори самия написан философски текст» (с. 26 на автореферата). Образът е вътрешно необходим на екзистенциализма, оттук образът в битието му на символ е «пресечната точка» между философия и литература. Очевидна е тенденцията в европейската култура на ХХ в.: философията се «литературизира», а литературата се «философизира». Оттук е разбираем тезисът на А. Камю, че «който иска да бъде философ, трябва да пише романи».

В този контекст за мен е необяснимо отсъствието (дори на заден план) на фигурата на Достоевски, извънредно важен за проблематиката на дисертационния труд. Това е учудващо, понеже влиянието на Достоевски върху Мураками е споделена очевидност в т.нар. «вторична литература». От друга страна, рецензираният дисертационен труд е фокусиран върху екзистенциалистката парадигма и интерпретация на творчеството на Мураками, а поне от 50-те години на ХХ в. е твърде популярна тезата за Достоевски като предшественик на екзистенциализма. В това отношение от голямо значение е

популярната антология на Валтер Кауфман «Екзистенциализмът от Достоевски до Сартр» (“Existentialism from Dostoevsky to Sartre. N.Y., 1956”) – непозната, изглежда, на дисертанта и не включена в неговата библиография.

Непременно бих искал да изтъкна творческото приложение от страна на дисертанта на идеите за «концептуалния персонаж» (Делюз-Гатари), за «хиперавторството» (М. Епщайн) и др., водещи автора до оригиналното схващане за фикционалната, «размита» онтология на философската мисъл (с препратка към П. Рикьор).

Не зная дали трябва да бъде изтъкнато като недостатък стесненото «фоново знание» в дисертационния труд: преекспонирането най-вече на модерната френската философия (Рикьор, Делюз и Гатари, Левинас и др.), съзнателното оставане в рамките на европейската философия на XX в. и липсата на «сонди в дълбочина»: все пак, европейската философия е истинска съкровищница от идеи и подходи далеч преди вододела между XIX и XX в., добре е да имаме съзнанието за „предисторията на историята“, на всяко съвременно осмисляне на конкретен проблем...

Накрая, бих искал да подчертая, че завършеният дисертационен труд на Дж. Милбърн е трудно да бъде мислен без продуктивното общуване на докторанта с неговия научен ръководител – проф. д-р Александър Гънгов. Неслучайно в текста на дисертацията и автореферата на няколко места се забелязват следи от това общуване, а в „Acknowledgements“ авторът благодари на своя ръководител с подкупваща искреност. Представеният дисертационен труд е маркер и за равнището на докторантската програма на Философски факултет, която трябва да бъде популяризирана в Европа и света.

Призовавам научното жури да присъди на Джоузеф Милбърн научната и образователна степен „доктор по философия“.

София, 30 септември 2022 г.